

ขอม เป็นใคร? มาจากไหน?

สุจิตต์ วงษ์เทศ

www.sujitwongthes.com

ขอมเป็นชื่อทางวัฒนธรรม ดังนั้นขอมไม่เป็นชื่อชนชาติหรือเชื้อชาติ จึงไม่มีชนชาติขอม หรือเชื้อชาติขอม

ฉะนั้นใครๆ ก็เป็นขอมได้เมื่อยอมรับนับถือวัฒนธรรมขอม

ขอม เป็นคำไต-ไท กลายจากภาษาเขมร ใช้เรียกกลุ่มคนพวกที่อยู่ตอนล่าง (ของไทย) บริเวณเป็นรัฐละโว้ (ลพบุรี) โดยไม่ระบุจำเพาะเผ่าพันธุ์ใด หลังจากนั้นอีกนานขอมจึงเลื่อนไปหมายถึงชาวเขมร (ในกัมพูชา)

คำว่า ขอม มีใช้ในภาษาไทยก่อน พ.ศ. 1800 เพราะพบคำว่าขอมครั้งแรก ในจารึกอักษรไทย ภาษาไทย ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เมื่อหลัง พ.ศ. 1800

หมายถึงคนกลุ่มหนึ่งที่ส่วนมากพูดภาษาเขมรในรัฐละโว้ (ลพบุรี) โดยไม่จำแนกชาติพันธุ์เป็นพวกใดพวกหนึ่ง แต่ให้ความสำคัญการนับถือศาสนาพราหมณ์กับพุทธมหายาน (ซึ่งมีพิธีกรรมใกล้เคียงกัน)

ในกัมพูชาขณะนั้นไม่พบคำว่า ขอม ดังนั้นเขมรในกัมพูชาจึงไม่เรียกตัวเองว่าขอม แต่ต่อไปข้างหน้าจะถูกเหมารวมเป็นขอม ทั้งในกัมพูชาและในอีสานลุ่มน้ำมูล

วัฒนธรรม และคน

ขอม โดยทั่วไปหมายถึง 2 อย่าง ได้แก่ วัฒนธรรมขอมและชาวขอม ดังนี้

1. **วัฒนธรรมขอม** หมายถึง ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน ได้แก่ เทวรูป, ปราสาทอิฐและหิน, บารายหรือสระน้ำ, เมืองรูปสี่เหลี่ยม เป็นต้น

รวมถึงอักษร เขมร, ภาษาเขมร, นุ่งโจงกระเบน, ตัดผมสั้นเกรียน, เคี้ยวหมาก ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นต้นทางสำคัญของวัฒนธรรมของความเป็นไทย

วัฒนธรรมขอมโดยรวมๆ แล้ว ไทยยกย่องนับถือเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง มีอิทธิปาฏิหาริย์ เช่น อักษรขอมใช้ลงอักขระในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และคนสมัยก่อนต้องเรียนรู้ “ขอมไทย” หมายถึง อักษรขอมเขียนภาษาไทย แต่เพิ่งเลิกไปไม่ถึง 100 ปีมานี้

2. **ชาวขอม** หมายถึง คนในวัฒนธรรมขอม (ไม่มีชนชาติขอมหรือคนเชื้อชาติขอม) แต่มีความหมายต่างกัน 2 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก ขอมเป็นชื่อที่คนอื่นเรียก (ในที่นี้คือพวกไต-ไท) ไม่ใช่เรียกตัวเอง หมายถึง คนในวัฒนธรรมขอมที่อยู่รัฐละโว้ (ลพบุรี) บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยไม่ระบุชาติพันธุ์ จะเป็นใครก็ได้ถ้าอยู่สังกัดรัฐละโว้ในวัฒนธรรมขอม ต้องถือเป็นขอมทั้งนั้น

แต่หลังจากมีคนไทยในรัฐอยุธยา คนพวกนี้กลายเป็นคนไทย

ระยะหลัง ขอม หมายถึง ชาวเขมรในกัมพูชาเท่านั้น แม้เปลี่ยนนับถือศาสนา พุทธเถรวาทก็ถูกคนอื่น (คือ ไทย) เรียกเป็นขอม

แต่ชาวเขมรไม่เรียกตัวเองว่าขอม เพราะไม่เคยรู้จักขอม และภาษาเขมรไม่มีคำว่าขอม

[เคยมีผู้ดูถูกเพื่อนบ้านโดยเฉพาะเขมร ใช้แนวคิดชาตินิยมคลังเชื้อชาติไทย โหมโฆษณาป่าวร้องปลุกระดมว่าขอมไม่ใช่เขมร เป็นคนละชาติพันธุ์ ซึ่งมีเหตุจากยกย่องวัฒนธรรมขอม แต่เหยียดหยามเขมร]

ขอมละโว้ โอนชื่อขอมให้เขมร

หลังมีคนไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา ชาวขอมละโว้กลายเป็นไทย เรียกตัวเองว่าไทย จึงโอนคำว่าขอมให้เขมรในกัมพูชา นับแต่นั้นก็เรียกเขมรว่าขอม

[เพิ่งพบหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ว่า คนกลุ่มหนึ่งบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา ภาคกลาง เรียกตัวเองว่าไทย, คนไทย ราวหลัง พ.ศ.1800 ก่อนหน้านั้นมีคนพูดตระกูลภาษาไต-ไท ไม่เรียกตัวเองว่าไทย, คนไทย แต่เรียกตามชื่อกลุ่มต่างๆ กัน เช่น ลื้อ, ลาว, จ้วง เป็นต้น]

ก่อนมีคนไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา บรรดาคนไต-ไท (ตอนบน) เรียกชาวละโว้ว่าขอมโดยไม่เกี่ยวกับชาวเขมรในกัมพูชา

ส่วนในกัมพูชาไม่มีชื่อขอม ชาวเขมรยุคนั้นไม่รู้จักขอม ไม่เรียกตัวเองว่าขอม

คำว่าขอม

ขอม ตั้งเดิมเริ่มแรกเป็นคำของคนในวัฒนธรรมลาว (หรือคนตระกูลไต-ไท ลุ่มน้ำโขง และสาละวิน) ใช้เรียกคนกลุ่มหนึ่งที่ชำนาญงานหิน ผู้ทรงภูมิรู้ทางศิลปวิทยาการ และมีบ้านเมืองใหญ่โตอยู่ดินแดนข้างล่างทางทิศใต้ลงไป หมายถึง บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่เมืองละโว้ (ลพบุรี)

ขอม พบคำนี้เก่าสุดเป็นภาษาไทย อักษรไทยในจารึกวัดศรีชุม (สุโขทัย) ทำ

ขึ้นราวหลัง พ.ศ. 1800 แสดงว่าก่อนนั้นมิใช่เป็นที่รู้จักนานมากแล้ว แต่ไม่เคยพบคำนี้ในกัมพูชา

หลังจากนั้นพบบ่อยๆ ในจารึกบริเวณบ้านเมืองลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน เมื่ออ้างปีนักษัตรเทียบระหว่างแบบขอม (อยู่ทางใต้) กับแบบไต-ไท (อยู่ทางเหนือ) มีคำคล้องจองว่า “ขอมพิสัย ไทภาษา”

ผู้รู้ทางอักษรศาสตร์ อธิบายว่าขอมในภาษาไทย กลายคำจากภาษาเขมร ว่ากรอม (เพราะ กรุ ออกเสียงได้เป็น ข คนล้านนาแต่ก่อนออกเสียงว่า กล่อม) แปลว่า ต่ำ, ช้างล่าง หมายถึงคนกลุ่มที่มีหลักแหล่งอยู่ที่ราบลุ่มต่ำ

[ชาวกัมพูชาทุกวันนี้ เรียกคนที่ราบสูง บริเวณลุ่มน้ำมูล ทิวเขาพนมดงเร็กว่า เขมร์เลอ แปลว่า เขมรสูง เรียกคนที่ราบลุ่ม บริเวณโตนเลสาบ ว่า เขมร์กรอม แปลว่า เขมรต่ำ]

พิมาย เมืองบรรพชน ต้นตระกูลขอม

บริเวณลุ่มน้ำมูล ในอีสาน สมัยแรกๆ ไม่เกี่ยวกับขอม แต่สมัยหลังถูกเหมารวมเป็นขอม มีที่มาดังนี้

1. คนที่ราบสูง (ไทย, ลาว) กับคนที่ราบลุ่ม (ไทย, กัมพูชา) ส่วนใหญ่เป็นคนพวกเดียวกัน ไปมาหาสู่เป็นเครือญาติชาติพันธุ์และชาติภาษา ไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว

อาจมีแตกต่างกันบ้างทางวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มเกาะบางพวกอพยพโยกย้ายขึ้นไปตั้งหลักแหล่งบนที่ราบชายฝั่ง ซึ่งมีไม่มาก (เมื่อเทียบจำนวนคนอยู่ดินแดนภายใน)

2. ศาสนาจากอินเดียพราหมณ์-พุทธ ถึงที่ราบลุ่มราวหลัง พ.ศ.1000 แล้วขยายขึ้นที่ราบสูง ผ่านช่องเขาต่างๆ ทางลพบุรี-นครราชสีมา-ชัยภูมิ, และ สระแก้ว-บุรีรัมย์ ฯลฯ

3. ต้นวงศ์กษัตริย์กัมพูชามีหลักแหล่งอยู่ต้นลุ่มน้ำมูล (ศูนย์กลางอยู่เมืองพิมาย) ตั้งแต่ก่อน พ.ศ.1600 เป็นเครือญาติกษัตริย์รัฐละโว้ (ลุ่มน้ำเจ้าพระยา)

ต่อมาได้สร้างปราสาทขึ้นอย่างน้อย 2 แห่ง ได้แก่ ปราสาทพิมาย บนที่ราบสูง และปราสาทนครวัด บนที่ราบลุ่ม (หลังจากนั้นอีกนานจึงสร้างปราสาทบายน ที่นครธม)

ยุคนั้นไม่มีชื่อขอม แต่ในภายหลังถูกเหมาเรียกว่าขอม ต้นวงศ์กษัตริย์ที่เมืองพิมายโดยปริยายเลยกลายเป็นบรรพชนต้นตระกูลขอม